

Lâzım-ı mezheb, mezheb değildir

Mezheb "maksada götüren metotlu, sistemli yol" anlamına

gelir. Bu dinde Allah rızasına götüren bir mezheb olduğu gibi, yönetimde ve ilimde de maksadı gerçekleştiren metot, yol ve yöntem veya sistem olabilir.

İslâm âlimleri, "Usûl İlmini" geliştirerek, Kur'ân ve Sünnetin naslarından hüküm çıkarmışlardır. İnanç ve amelleri farzlar, vacipler, sünnetler, haramlar, mekruhlar, menduplar ve müfsitler olarak metotlu ve sistemli hale getirip "mezhepler" oluşturmuşlardır.

Böylece doğru dini öğrenmeyi, makbul ibadet yapmayı kolaylaştırmışlardır.

"Lâzım-ı Mezheb" in iki yönü vardır:

Birincisi:

Mezhebin dayandığı temel "nass" lar olan farzlar ve haramlar bütün mezheplerde ortak olduğu için mezhepten sayılmaz. Zira bunları kabul etmemek, red ve inkâr etmek küfürdür. İnsanı daire-i itikaddan ve İslâmdan çıkarır. Mezheb ise daire-i itikad ve İslâm içinde fûruat denilen hususlarda caridir. Bu temel prensipler "lâzım-ı mezheb" tir. Bu sebeple mezhepten sayılmaz.

Medeniyeti oluşturan "ilim ve san'at" da insanlığın ortak malıdır. Bu sebeple belli bir millete ve gruba verilemez.

Dolayısıyla "Fennî ilimler Batının malıdır" denilemez.

Aynı şekilde yönetimin ve siyasetin temel prensipleri olan "adalet, hürriyet, meşveret ve kanun hâkimiyeti (hukukun üstünlüğü)" gibi temel prensipler de belli bir sisteme verilemez; yani sadece "Demokrasinin malıdır" denilemez. Zira yönetimin hedefi bu prensipleri hâkim kılmaktır.

Zira bunlar “Lâzım-ı Mezheb”dir.

Ancak bu prensipleri hâkim kılacak usûllerin ve sistemlerin içinde “Halkın katılımını, hür seçimi, ifade ve siyaset yapma hürriyetini sağlayan” demokrasi olduğu için demokratik yönetim doğru tercihtir. Hür seçim, ifade hürriyeti, seçme ve seçilme hürriyeti, halkın katılımı demokrasiye has olduğu ve demokrasiyi diğer istibdat yönetimlerinden ayırdığı için demokrasiye mal edilebilir. “Demokrasinin gereğidir” denebilir. Demokrasi de bu özellikleri ile “monarşik” ve “oligarşik” sistemlerden ayrılır.

Monarşi, Oligarşi ve Demokrasi yönetim sistemi, yani metot, görüş ve mezhep tarifine girer. “Adalet, Hürriyet, Meşveret, Hukuk” ise “Lâzım-ı Mezheb”i oluştururlar.

İkincisi:

Bir mezhebi, sistemi veya görüşü meydana getiren düşünce ve fikirler o mezhebin veya görüşün hedefi olmayan manaları çağrıştırmaması veya istenmeyen sonuçları doğurması, mezhebin gereği ve lâzımı olmadığı için o mezhep ve görüş onunla mesul olmaz, muaheze edilmez ve suçlanmaz.

Veya mezhebe sonradan sokuşturulan yanlış fikirler ve içtihatlar veyahut mezhebi takip edenlerin kişisel yanlışları, şahsî hataları ile o mezhep ve görüş veya sistem sorgulanmaz ve suçlanamaz. Zira onlar mezhepten ve sistemden kaynaklanmaz, ferdi hatalardan veya uygulamadaki yanlışlardan kaynaklanır. Hukukta “Suç işleyenindir” prensibi vardır ve bundan dolayı suçu işleyenin mensup olduğu camia onunla muaheze edilmez.

Zira bu mezhebin, fikrin ve sistemin gereği değildir.

Asr-ı Saadet’ten bir misal verecek olursak...

Seferin birinde esir cariyelerden biri ile Peygamberimize (asm) gelen bir Sahabe “Ya Resulallah (asm), mü’min bir cariyeyi azad etme sözüm var” diye yanındaki cariyenin mü’min olma şartını taşıyıp taşımadığını sordu. Peygamberimiz (asm) cariyeye dönerek “Allah nerededir?” diye sordu. Kadın başı ve parmağı ile semaya işaret etti. “Allah göktedir!” demek istedi. Peygamberimiz (asm) “Ben kimim?” dedi. Kadın yine parmağı ile göğü ve peygamberi işaret etti. “Sen Allah’ın peygamberisin” demek istedi. Peygamberimiz (asm) “Bu mü’mindir. Bunu azad et” buyurdular. (Heysemi, Zevaidi 1: 23.)

Burada hemen akla takılan soru şudur: “Allah göktedir” diyen birisi Allah’a mekân izafe etmiş olmuyor mu?

Bu ifadenin lâzımı Allah’a mekân izafesidir, ancak bu sözden her zaman için Allah’a mekân izafe edildiği manası çıkarılmaz. Allah’ı yüceltme anlamı da çıkarılır. Dolayısıyla “Lâzım-ı mezhep mezhep olmadığı için” söyleyen de bununla muâheze edilmemiştir.

Bir başka açıdan meseleye bakacak olursak:

Usulî’-d-Din ve Kelâm uleması “Lüzum-u küfür, küfür değildir; iltizam-ı küfür küfürdür” demişlerdir. Daha açık bir ifade ile “Bazen söz küfür olur; ama söyleyen kâfir olmaz.” Çünkü, ağızdan çıkan söz, o sözün ifade ettiği manayı iltizam ederek söylenmemiş olabilir.

Kişinin ağızından çıkan ve sonuçta küfrü işmam eden sözle kişiye küfür isnat edilemez. Zira söz manası bilinmeden, sonucu düşünülmeden ve muhatabın anladığı mana kast edilmeden söylenmiş olabilir. Bu sebeple “Usul” bilginleri söze “Lüzûm-ı Beyyin” olma veya “İltizam etme” şartını getirmişlerdir.

Lüzum-u beyyin, sözün açık beyan olması ve işitenlerin çoğunluğunun “küfre delâlet ettiğini” kabul etmesidir. Bazılarının veya garazkârların “Bu sözden şöyle bir mana çıkıyor!” demesi ile söyleyen suçlanamaz.

Zira “Bir kelâmı, her fehme gelen şeylerde mütekellim muaheze olunmaz.” (Muhakemat, 2011, s. 69.) Yani mütekellim muhatabın her anladığı şeyden sorumlu değildir. Dolayısıyla “Sözünüzden şöyle bir mana çıkıyor”, “Fikrinizden şöyle bir sonuç çıkıyor” diye yapılan çıkarımlar mezhebin görüşü, yani “lâzım-ı mezhep”den olmadığı için o mezhep ve düşünce onunla muaheze edilmez.

Sonuç

“Lâzım-ı mezhep mezhep olmadığından, belki muâhez değil...” (E.S.D.E., Sünûhat, s. 497.) Dolayısıyla bir fikre veya siyasî partiye destek vermiş kişinin de, o partinin yapacağı her icraattan sorumlu tutulması doğru olmaz. Suçun şahsîliği ve müsbet ve hayırlı amellerin müşterekliği esastır. Ancak kişi bizatihi yapılan yanlışları, zulmü ve haksız icraatları savunursa; o zaman o icraatı iltizam etmiş olur ve zulmüne şerik olur. Bu durumda muaheze edilir.